

07.4.3 MKR 07-3 Kryštofovo Údolí

Přírodní charakteristika.

MKR tvoří zaříznuté údolí Rokytky, přítoku Lužické Nisy, vymezené zalesněnými svahy Kryštofových hřbetů, kerné ploché hornatiny v severozápadní části Ještědského hřbetu, přičemž převýšení území je větší než 300 metrů. Jedná se o jedno z mála osídlených míst Ještědského hřbetu vázané na Křížanské sedlo. Jižní hranici tvoří rozbrázděný jihozápadní hrástový hřbet Kryštofových hřbetů Malý Vápenný (687 m n. m.) – Lom (682 m n. m.) – Křížanské sedlo – Bukovka (672 m n. m.), na jihovýchodě vyniká masiv Spáleného vrchu, suk na západním konci strukturně denudačního hřbetu při hraně pravého svahu údolí Rokytky, na severozápadě rozbrázděné zalesněné svahy (Velkého) Vápenného (790 m n. m.) a Dlouhé hory (748 m n. m.), na severu pak vystupuje za průlomovým údolím Lužické Nisy nižší Zámecký kopec (375 m n. m.) se zříceninou Hamrštejna a za ním masivní Ovčí hora (496 m n. m.), výrazný nesouměrný strukturně denudační hřbet s plochým kupovitým vrcholem. Reliéf údolí je členěný nižšími hřbety a vrcholy. Na jeho dně protéká Rokytky se svými přítoky stékajícími ze svahů a vytvářejícími četné doly a údolí, která se pod Zámeckým kopcem vlévá do Lužické Nisy, jež zde obtéká Zámecký kopec výrazným meandrem hlubokého průlomového údolí. Dolní tok Rokytky je jako lokalita vranky obecně vyhlášená evropsky významnou lokalitou. Většina území je zalesněná převážně smrčiny, méně bučiny s příměsí břízy, jeřábu, dubu. Přirozené lesní ekosystémy bučiny a biotop vzácného a ohroženého druhu rostliny kruštíku drobnolistého vč. jeho populace se nachází uvnitř NPR Karlovské bučiny na pravém břehu Rokytky. Ochranu přirozeného listnatého a smíšeného lesa s bohatým druhovým spektrem rostlin a živočichů zajišťuje PR Hamrštejn zahrnující Zámecký kopec a protilehlou část údolí Lužické Nisy. Na Ovčím vrchu se dochovaly stopy po těžbě mědi, železa, olova, cínu a stříbra (propadlé šachty a štoly, zbytky hald, odvalů). Při úpatí svahů navazuje mozaika luk a zahrad s množstvím nelesní strukturní zeleně a následně zeleň sídelní ve vazbě na poměrně volnou strukturu zástavby (vč. památného dubu u koupaliště a lípy v Kryštofově Údolí).

Kulturní a historická charakteristika.

MKR tvoří hluboké údolí Rokytky vlévající se pod Hamrštejnem do Lužické Nisy. V údolí se rozkládá ves Kryštofovo Údolí s místní částí Novina. Obě vsi s údolní neuspořádanou strukturou jsou poprvé písemně doloženy v roce 1581 resp. 1557. Údolím vede železniční trať z roku 1900 s několika zajímavými viadukty (památkově chráněný Novinský viadukt z let 1898-1900 má 14 oblouků a je dlouhý 230 metrů, jde o doklad vývoje železniční architektury v regionu a významnou technickou památku konce 19. století.) a tunely. Sama ves vykazuje řadu hodnot, pro které je její část chráněna jako vesnická památková zóna, která představuje především soubor lidové architektury (patrové v přízemí roubené a v patře hrázděné domy s podstávkou – řada z nich je památkově chráněna). Ves má zachovanou původní rostlou urbanistickou strukturu údolní lánové vsi. Dominantou je dřevěný kostel sv. Kryštofa z konce 17. století stojící ve střední části obce ve svahu východně od potoka Rokytky. Kostel obklopuje hřbitov s ohradní zdí s bránou a márnicí. Komplex doplňuje samostatně stojící zvonice a objekt fary. Takto ojediněle intaktně dochovaný barokní areál představuje hlavní dominantu obce a spoluvytváří její historickou podobu. Interiér Kryštofova údolí dotváří kamenný most se sochou sv. Jana Nepomuckého, výklenková kaplička Panny Marie Pomocné, drobná výklenková kaple s Pietou z roku 1692 či kovaný kříž na pískovcovém podstavci z roku 1810 v centru obce.

V severní části území se na vrcholu Zámeckého kopce nachází zřícenina středověkého hradu Hamrštejn tvořená torzy dvou věží a obvodové hradby s příkopem. Hrad založili v průběhu 1. poloviny 14. století nejspíše páni z Bibrštejna. V písemných pramenech se poprvé objevuje roku 1357. Důležitou roli sehrál v průběhu husitských válek, kdy byl roku

1433 dobyt vojskem Jana Čapka ze Sán. Zanikl v průběhu 1. poloviny 16. století. Roku 1558 je uváděn již jako pustý. Hrad Hamrštejn je nejstarší dochovanou stavbou na území Liberce.

Na Ovčí hoře, přes kterou prochází část systému prvorepublikového opevnění (řopíky), býval významný těžební revír Andělské Hory. Zatímco na Panenské Hůrce se těžilo hlavně stříbro a olovo, v revíru Andělské Hory na Ovčí hoře se nacházely mimo chudých rud stříbra a olova také bohatší ložiska mědi a železa. Byla zde zjištěna dvě centra starých prací. První v místě potůčku nad železniční zastávkou, takzvané „Modré haldy“, druhé místo nazývané „Měděný důl“ leželo jižněji. Povrchová těžba železné rudy na Ovčí hoře se stala základem pro vznik hamru – železářny. Těžilo se i v Kryštofově Údolí, kde se nacházel důl Zeche (Cechovní štola), kde se těžilo ještě v 16. století. Snahy obnovit hornické podnikání v Kryštofově Údolí se objevily roku 1714, kdy zkušení horníci z Krušných hor propátrali místa přes sto let zasypaných starých dolů na Panenské Hůrce, Andělské Hoře i v Údolí. Poslední regulérní těžba v Kryštofově Údolí byla ukončena po samovolném zatopení lomu v polovině 18. století.

Kryštofovo Údolí má částečně dochovanou krajinnou strukturu (rozložení lesů, bezlesí, cest, železnice, osídlení) a harmonické zapojení zástavby do krajinného rámce.

Vizuální charakteristika.

Základním znakem prostorových vztahů, vnímaných ve vizuální scéně krajiny, je mohutný prostor hlubokého údolí potoka Rokytky, spojující se pod Zámeckým kopcem (375 m n. m.) s užším údolím Lužické Nisy, obtékající lesnatý masiv Hamrštejna. V severních svazích se údolí Rokytky otevírá do lesnatých strmých zářezů levostranných přítoků – do údolí Selského potoka (Za Vinšem) a do údolí Nad Elstnerem. Jižněji pak západní výběžek Spáleného vrchu (660 m n. m.), severní svahy Zimova kopce (561 m n. m.) a svahy Kostelního vrchu (505 m n. m.) vymezují zajímavý prostor soutoku Rokytky s Vlčím potokem do vějíře několika údolí. Další otevření údolí Rokytky k západu je patrné v prostoru Novinského viaduktu, kde horní Rokytky stéká z pramenných poloh na západním úbočí Černé hory (811 m n. m.) rozlehlým údolím mezi hřbetem Malého Ještědu (754 m n. m.) a Bukovky (672 m n. m.) na jihu a Kaliště (745 m n. m.) na severu. V tomto základním prostorovém rámci dynamického terénu velkého měřítka s velkými převýšeními a velkými šířkovými dimenzemi mezi ohraničujícími horizonty je usazena zástavba sídel Kryštofovo údolí a Novina. Vznikají jedinečné možnosti pozorování zástavby a jejího harmonického zapojení do krajinného rámce, výrazného uplatnění dochovaných rysů urbanistické struktury a výrazného uplatnění tradičních objektů lidové architektury v rázu krajiny. V zástavbě vynikají dominantní objekty lidové architektury a dalších cenných staveb – zejména kostela sv. Kryštofa se hřbitovem, farou, márnici a zvonící, ale i dalších roubených či hrázděných staveb, často patrových s podstávkami.

Znaky jednotlivých charakteristik krajinného rázu pro vymezené MKR jsou klasifikované v následující tabulce.

MKR 07-3 Kryštofovo Údolí		Klasifikace znaků		
		dle projevu	dle významu	dle cennosti
Znaky a hodnoty přírodní charakteristiky		+ pozitivní	XXX zásadní	XXX jedinečný
		O neutrální	XX spoluurčující	XX význačný
		N negativní	X doplňující	X běžný
1	Reliéf údolí Rokytky a průlomové údolí Lužické Nisy vymezeného svahy Kryštofových hřbetů s výraznými hřbety, suky, plochými vrcholy, sedly, hlubokými údolními a dominantami zalesněných vrchů	+	XXX	XX
2	Rozsáhlé mohutné plochy převážně smrkových lesů s příměsí břízy, jeřábu, dubu	+	XXX	XX

MKR 07-3 Kryštofovo Údolí		klasifikace znaků		
		dle projevu	dle významu	dle ceny
3	Enklávy lesů s přirozenou druhovou skladbou (bučiny) vč. dvou ZCHÚ (NPR Karlovské bučiny, PR Hamrštejn)	+	XX	XXX
4	Rokytky (EVL), Lužická Nisa a jejich přítoky	+	X	XX
5	Skalní útvary a stopy historické těžby (propadlé šachty a štoly, zbytky hald, odvalů)	+	X	X
6	Louky a pastviny s množstvím nelesní strukturní zeleně	+	XX	X
7	Sídelní zeleň vč. zeleně zahrad a veřejných prostranství (Kryštofovo Údolí, Novina)	+	X	X
Znaky a hodnoty kulturní a historické charakteristiky		dle projevu	dle významu	dle ceny
1	Údolní ves Kryštofovo Údolí s částí Novina s částečně dochovanou urbanistickou strukturou, charakterem údolní vsi a zapojením do krajinného rámce	+	XXX	XXX
2	Částečně dochovaná krajinná struktura (rozložení lesů, bezlesí, cest, železnice, osídlení ad.)	+	XXX	X
3	Soubor řady dochovaných objektů lidové architektury (památková zóna, cenné zejména v patře hrázdné domy s podstávkou)	+	XX	XXX
4	Areál kostela sv. Kryštofa s farou, zvonící, márnici hřbitovem a hřbitovní zdí s bránou	+	XX	XXX
5	Trasa Železnice Teplice – Liberec z roku 1900 s Novinským viaduktem a dalšími viadukty a tunely	+	XX	XX
6	Fragmenty prvorepublikového opevnění (řopíky) v lese	+	X	XX
7	Zřícenina středověkého hradu Hamrštejn na Zámeckém kopci v meandru Lužické Nisy	+	X	XX
8	Pozůstatky středověké a renesanční těžby rud na Ovčí hoře (revír Andělská Hora) a v Kryštofově údolí (Cechovní štola)	O	X	X
9	Drobná sakrální architektura v obci (kapličky, kříže)	+	X	XX
Znaky a hodnoty vizuální charakteristiky		dle projevu	dle významu	dle ceny
1	Část lesnaté hornatiny s dynamickým výrazem georeliéfu	+	XXX	XX
2	Mohutné údolím Rokytky od pramenných poloh po soutok s Lužickou Nisou	+	XXX	XX
3	Členitý prostor údolí Rokytky s výrazným otevřením do vějířovitě uspořádaných údolí Vlčího potoka a jeho přítoků	+	XX	XX
4	Výrazně harmonické zapojení zástavby sídel Kryštofovo údolí a Novina do krajinného rámce	+	XXX	XXX
5	Výrazný projev dochované urbanistické struktury a charakteru tradiční zástavby do rázu krajiny	+	XXX	XXX
6	Dominantní uplatnění kostela sv. Kryštofa a navazujícími stavbami a hřbitovem v pravostranném západním svahu údolí	+	XX	XXX

MKR 07-3 Kryštofovo Údolí		klasifikace znaků		
		dle projevu	dle významu	dle cennosti
7	Harmonické uplatnění jedinečné stavby Novinského železničního viaduktu v krajině	+	X	XXX

Návrh ochranných opatření:

- Respektování dochovaných rysů urbanistické struktury (půdorysná a hmotová struktura) územně plánovací činnosti
- Přísné respektování zásadních rysů charakteru zástavby – forem, hmot, dimenzí a měřítků objektů jak v projektové, tak v rozhodovací činnosti